

Programområde Miljögiftssamordning

Inom programområde miljögiftssamordning prioriteras främst screening av miljögifter i Blekinge. Detta är även prioriterat enligt Naturvårdsverkets riktlinjer för regional miljöövervakning.

Följande beskrivning av miljögiftsövervakningen i Blekinge avser i första hand den som genomförs inom programområde Miljögiftssamordning. Dessutom sker övervakning av miljögifter inom andra programområden.

Miljömålsuppföljning

För miljömålsbedömningen behövs mätningar för att visa på att vi har en *Giftfri miljö*, vilket screeningundersökningar kan bidra till. Den regionala miljöövervakningen bidrar i dagsläget inte med underlag till några befintliga indikatorer inom miljömålsuppföljningen. Det finns behov av uppgifter om bl.a. medelhalter av vissa ämnen i slam, kvicksilver i fisk, kadmium i åker och metaller i mossa. I den nationella miljöövervakningen provtas metaller i mossa, vilket ger ett mått på belastningen via luft. Även kadmium i åkermark övervakas nationellt men endast vart 10:e år, en förtätning av detta är önskvärt för handläggare av ärenden för spridning av slam på åkermark.

Inom miljömålsuppföljningen finns ett antal indikatorer som bl.a. ska följa upp resultatet av miljöarbetet och visa hur miljön mår. Dessa indikatorer utvecklas fortlöpande och nya indikatorer tillkommer medan andra ändras eller tas bort helt. För flera preciseringar saknas indikatorer. I tabellen nedan redovisas indikatorer samt preciseringar som den regionala miljöövervakningen i Blekinge bidrar eller bedöms kunna bidra med underlag till, se även bilaga 3. På www.miljomal.se finns mer information om preciseringar och indikatorer.

Miljökvalitetsmål	Precisering	Indikator
Giftfri miljö		Nickelallergi
	Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen	Bensen i luft
	Oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper	Bensen i luft
Frisk luft		
Grundvatten av god kvalitet		
God bebyggd miljö		
Ett rikt växt- och djurliv		

Bakgrund och övervakningsstrategi

Idag används stora mängder kemikalier i vitt skilda sammanhang. Vissa av dessa ämnen är generellt mycket dåligt kända, både vad gäller förekomst och effekter i miljön. För andra ämnen finns betydligt mer kunskap. Eventuellt är de förbjudna sedan många år, men förekommer fortfarande i miljön på grund av tidigare omfattande användning. Beroende på vilken typ av ämne det rör sig om krävs olika strategier för att vi ska få tillräcklig kunskap om egenskaper och förekomst.

Genom screeningstudier av miljögifter genereras kontinuerligt ny information om mer okända miljögifter. Den tidsserieövervakning som bedrivs inom t.ex. programområden Sötvatten och Kust och hav gäller framför allt klassiska ämnen som metaller och PCB. Ny kunskap har också medfört att relativt ”nya” ämnen, som flamskyddsmedel och ftalater, har tagits upp i tidsserieövervakning, framför allt i vissa kustområden. Även programområde Luft och programområde Hälsa berörs i viss utsträckning av övervakning av miljögifter.

En ämnesgrupp som är viktig att följa upp är bekämpningsmedel. De är som kemikalier speciella då de till skillnad från andra kemikalier är godkända att spridas i miljön. Trots detta är kunskapen om förekomst och icke önskade effekter mycket bristfällig. Bekämpningsmedel har inom den regionala miljöövervakningen undersökts bland annat i grundvatten

Prioriteringar inom programområdet

Inom programområde Miljögiftssamordning genomförs idag framför allt screening. Screening har genomförts sedan 2003 till stor del tack vare initiativ och samordning från Naturvårdsverket. Provbanking har hittills inte varit aktuellt, men kan eventuellt genomföras framöver. Allt eftersom kunskapen om kemikalier i miljön ökar blir också förväntningarna på miljögiftsövervakningen större. Allt fler behov blir synliga. Det gör att prioriteringar kan bli annorlunda under kommande period än hittills, då screening har genomförts relativt förutsättningslöst, i olika matriser och lokaler. Det kanske blir mer aktuellt att i högre grad utgå från förväntad påverkan när man väljer lokaler. Det är också troligt att grundvatten kommer bli en mer använd provtagningsmatris. Screening har i hög utsträckning genomförts i ytvatten, eller i matriser som påverkar ytvatten, tex avloppsvatten.

Kopplingen mellan miljöövervakning och tillsyn behöver förbättras. Vid en mindre ökning av budgeten bör medel i första hand gå till en utökad screening, med särskild koppling till det arbete som gäller utfasning/substitution. Vid en större ökning av budgeten vore det intressant att påbörja och utveckla övervakning av effekter av miljögifter. Då detta är ett svårt och relativt nytt område bör detta genomföras tillsammans med Naturvårdsverket och/eller andra län som ett gemensamt delprogram.

Inom programområde Kust och hav genomförs miljögiftsövervakning i tre olika matriser, sediment, blåmussla och fisk, vilka också utgör tre olika delprogram inom programområdet. Inom programområde Sötvatten analyseras metaller, däribland kadmium och bly, i vattendrag

I Blekinge län prioriteras följande delprogram i 2015-2020 års miljöövervakningsprogram:

- *Screening av miljögifter

Bristanalys

Problematiken med miljögifter och deras påverkan på djur och ekosystem är mycket komplex. Det är därför i det närmaste omöjligt att helt täcka de behov av övervakning som finns. Det finns tydliga brister vad gäller övervakning av såväl bekämpningsmedel som vissa industrikemikalier. I samband med införandet av vattendirektivet ställs krav på övervakning av ett antal utvalda ämnen. Denna lista blir dessutom längre allt eftersom nya ämnen kommer in på listan. Läkemedel blir i vissa fall miljögifter om de kommer ut i miljön. Vissa av dessa blir aktuella för screening, men det saknas en sammanhållen strategi för hur just läkemedel ska övervakas.

Delprogram: *Screening av miljögifter

Syfte

Screening av miljögifter genomförs primärt i syfte att ge ny kunskap om mer okända kemiska ämnen och förekomsten av dessa i miljön. Dels försöker man fånga upp den geografiska spridningen av kemiska ämnen, dels hur ämnet är fördelat i olika matriser som vatten, biota och sediment. I vissa screeningstudier ingår även ämnen med kända egenskaper och känd miljöpåverkan, men för vilka kunskapen om spridningen är dåligt känd.

Förväntade resultat

Resultaten från screeningen ska dels ge ett kunskapsunderlag vad gäller påverkan på miljön av miljögifter, dels ge underlag för tillsyn av miljöfarlig verksamhet och inventering av förorenade områden.

Bakgrund och strategi

Screening som delprogram har sin utgångspunkt från undersökningar på nationell nivå av Naturvårdsverket. Från 2003 har länen haft möjlighet att delta i den nationella screeningen genom att genomföra egna provtagningar (förtätningar) utifrån länets behov och förutsättningar av de ämnen som Naturvårdsverket ansett prioriterade. Blekinge har genomfört sådan regional screening under flertalet år sedan 2003, i de flesta fall i nära samarbete med kommunala förvaltningar och bolag. Under de senaste åren har dock Länsstyrelsen i Blekinge valt att också genomföra screening av ämnen utan förankring i den nationella övervakningen, av ämnen som ansetts särskilt angelägna för Blekinge.

Genom screeningstudier av miljögifter genereras kontinuerligt ny information om mer okända miljögifter. Oftast inleds en screening med en teoretisk förstudie där de aktuella ämnens egenskaper och användning utreds. Detta följs av provtagning och analys på utvalda lokaler och i relevanta matriser. Båda dessa moment är viktiga för att vår kunskap om särskilt farliga ämnen ska bli bättre.

Undersökningar och undersökningstyper

Screening av miljögifter i Blekinge följer de råd och riktlinjer som Naturvårdsverket och aktuell utförare anger.

Objekturval

Då screening av miljögifter kan genomföras både på prov från naturmiljön (tex fisk och sediment) och från den urbana miljön (t.ex. slam och avloppsvatten) krävs en provtagningsstrategi som utgår från de aktuella ämnens egenskaper och användningsmönster. Vissa ämnen är enbart intressanta att söka efter i fisk, medan andra endast i slam. För en regional screening krävs även att man tydligt gör klart om det är en geografiskt heltäckande bild som eftersträvas med ett stort antal provlokaler och matriser (vilket ger möjlighet till färre parametrar och provtagningsstillfällen), eller om det är möjligt att välja ut ett färre antal representativa lokaler och någon enstaka matris (vilket gör det möjligt att öka antalet parametrar och även provta vid fler tillfällen). I de fall slam och avloppsvatten samt

grundvatten/dricksvatten ska ingå är det nödvändigt att samarbete sker med kommunernas miljö/tekniska kontor. Att engagera kommunerna i den regionala screeningen är en viktig faktor, både för den hjälp de kan erbjuda vid provtagning och för att kommunerna i högre grad ska kunna ha användning för resultaten i sitt tillsyns- och miljöarbete. Det finns också i vissa fall möjlighet att samfinansiera undersökningarna med deltagande kommuner, något som framgångsrikt har genomförts i Blekinge.

Kvalitetssäkring

Provtagning, provhantering och analys följer riktlinjer som Naturvårdsverket och aktuell utförare anger.

Datahantering/Datalagring

All data lagras hos befintlig datavärd IVL, på samma sätt som nationell screeningdata. I de fall den regionala screeningen utförs av samma utförare/konsult som den nationella rapporteras data in i samband med den nationella rapporteringen. Data kan nås www.ivl.se.

Utvärdering och rapportering

De nationella och regionala screeningresultaten sammanställs i skriftliga rapporter på engelska (med svensk sammanfattning) av ansvarig utförande för respektive ämne/ämnesgrupp. En årlig sammanfattande rapport på svenska görs av Naturvårdsverket. Alla rapporter kan nås via Naturvårdsverkets webbplats.

Regional utvärdering av screeningresultat kan ske på flera sätt. Ett sätt är relativt enkelt och innebär att data från Blekinge jämförs med regional och nationell data från övriga deltagande län. Vi kan då få en bild av hur belastningen för aktuella ämnen ser ut i Blekinge. Detta är ett moment som bör göras årligen och diskuteras t ex med berörda kommuner, reningsverk och tillsynsinstanser.

Ett annat sätt är att utvärdera hur screeningen genomförts, med avseende på matriser, ämnen, tidpunkt för provtagning etc., och om undersökningarna har gett den typ av information som varit intensionen. Är data användbar eller bör undersökningarna läggas upp på annat sätt? Denna typ av utvärdering är svårare att genomföra, men minst lika viktig, och bör genomföras med några få års intervall, t.ex. vart 3:e år.

Tidplan och ekonomisk översikt för delprogrammet

Delprogram	2015	2016	2017	2018	2019	2020
*Screening av miljögifter	50 000 kr	50 000 kr	50 000 kr	50 000 kr	50 000 kr	50 000 kr

Samordning

Programmet är ett gemensamt delprogram och samordnas i hög utsträckning med den nationella screeningen och med angränsande läns screening.

Samfinansiärer/Samarbetspartners

Samfinansiärer är framförallt landstinget, kommuner och kommunala bolag i länet, men även samordnad recipientkontroll (SRK) och Vattenmyndigheten (VM) är möjliga samfinansiärer och samarbetspartners.

Utvecklingsbehov och brister

En del av den screening som hittills genomförts i Blekinge har varit direkt samordnad med den nationella screeningen, både vad gäller matriser och ämnen. Det har varit en förutsättning vid utvärdering av data att de relativt få proven från den regionala screeningen har kunnat sättas i ett större sammanhang. Allteftersom erfarenheterna från screeningstudier ökat har också möjlighet att i högre grad utgå från regionala behov ökat, t.ex. att undersöka andra ämnen än de som ingår i den nationella screeningen och i andra matriser. För att datamängden då ska bli tillräcklig skulle det vara intressant att i högre grad samordna screeningen med Blekinges grannlän (Kronoberg, Skåne, Kalmar) i valet av provlokaler och parametrar. Det skulle framför allt vara användbart ur ett avrinningsperspektiv inom vattenförvaltningen.